

ל'וח השנה

היהודי

מיסגור

הזמן

בקדושה

ובטהרה

1. לוח שנה יהודי - הלכתי, ליווח קדושה וטהרה

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי. (ויקרא כג. ב.)

לוח השנה היהודי- ההלכתי הינו מצרף של שלושה מרכיבים בסיסיים- **זמן, חלל וקדושה**. שלושתם הינם מושגים מופשטים שלא נגזרו מנסיון אנושי. לגבי שלושתם נשאלות שאלות שאין האדם יכול להתעלם מהן אך גם אין ביכולת תבונתו להשיב עליהן, כי הבנתן הינה מטלה מעל יכולת השכל האנושי. שניהם מהם- **הזמן והחלל**- הינם מן הנתונים הראשוניים של התודעה האנושית ויסוד היסודות של הכרה וחיבה. הם תשתית תודעת אנוש בהכרת והבנת מהות הטבע והמתארע בו.

הזמן - אין לו קיום עצמי, אלא דימוי המיוחס ע"י האדם למציאות כלל התופעות. אין הגדרה כוללנית וחד - משמעית של המושג. קיומו לעצמו- אף בהעדרם של יצורים בעלי תודעה ותבונה- הינו נושא לויכוחים אינסופיים בהגות אנוש. יש הגורסים את קיומו ויש המכחישים. ההגות דנה בזמן בשני משורים: עולם החומר הנתפס בחושים ועולם ההכרות השכליות הטהורות. אך למרות הקושיים והספקות, כל אדם וכל חברה אנושית מתיחסים לזמן ופועלים בזיקה אליו. בתחומי החיים השונים קיים לוח זמנים לפעילות אנושית, אישית או קבוצתית.

שלמה המלך עמד על מגוון המשמעויות של מושג הזמן וניסח ארבע עשרה סוגי עת בזיקה לפעילויות שונות וקבע: "את הבל עשה (ה) יפה בעתו". אך הבנת המכלול היא מעבר ליכולת האדם -"מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים".⁽¹⁾

בתלמוד נאמר: "בין השמשות כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא, ואי אפשר לעמוד עליו."⁽²⁾ הרמב"ם כתב: "מומחי הפילוסופיה באו במבוכה בענין הזמן, ומקצתם לא השכילו ענינו"^(3.1). הוא סבר שהזמן אין לו קיום עצמי, כי אינו אלא מקרה חיובי מהתנועה. יום ולילה הן תוצאה של תנועת גרמי שמים וכתוצאה נקבעו בתודעת האדם עבר ועתיד. "הזמן מקרה נספח לתנועה וחיובי לה. ולא ימצא אחד מהם בלעדי השני. לא תמצא תנועה כי אם בזמן, ולא יושכל זמן כי עם התנועה".^(3.2)

החלל- החושים מאפשרים לנו הכרת מושאים רבים הקיימים יחד ואת כולם כקיימים בחלל. אין לאדם אפשרות לדמות שקיימים חפצים ותופעות מבלי שהחלל קיים. גם בנושא זה רבו החולקים.

אך בעוד הזמן והחלל הינם דימויים שמקורם בתודעת אנוש, **הקדושה** נכפתה על היהודי המאמין ע"י מי שרק הוא קדוש - הקב"ה, כי "איך קדוש בה' בי איך בלתיך ואיך צור באלהינו".⁽⁴⁾ הקב"ה מקדש ישראל והזמנים. הבנת מושג הקדושה הינה מטלה על-אנושית.

קביעת הלוח היהודי - שתשתיתו 'קידוש החודש' - משמעו צירוף קדושה לזמן בזיקה לירח המצוי **בחלל**.

ההבדל בין לוח השנה היהודי והאזרחי אינו ענין של חישוב גרידא בזיקה לגרם שמים זה או אחר- שמש, ירח או צרוף השנים- אלא עיגון תפיסת העולם האמונית בזיקה לגרם שמימי - הירח, ולמחזורי ופלאי הטבע- אביב, בישול צמחים מסוימים וגורמים אחרים⁽⁵⁾ ללמדנו: לה' הארץ ומלואה תבל וישבי בה.⁽⁶⁾

תשתית הלוח העברי הינה קדושה בזיקה לטבע ולא טבע סתם.

2.קדושת הזמן ואמונה

"ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו" (בראשית ב.ג.).

מושג הקדושה מופיע לראשונה בתנ"ך בקשר לזמן. לאחר סיכום כולל של בריאת הטבע-"וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"⁽⁷⁾ -ולאחר מתן ברכת 'תפילת הדרך' ליקום, או אז מברך ומקדש ה' את הזמן - את יום השביעי- "ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו"⁽⁷⁾

ומאז הבריאה - קדושת השבת הינה בסמכותו הבלעדית של הקדוש ברוך הוא. מהשבת הראשונה - המכונה 'שבת בראשית' - כל יום שביעי הוא **שבת קודש**. אין שום כח בעולם שיכול לשנות זאת. כעבור 2,448 שנים מבריאת העולם ניתנה תורה לעם ישראל והשבת והמועדים קודשו. קדושת הזמן אינה עומדת ברשות עצמה אלא נגזרת מקדושת עם ישראל, כי נצטוונו להתקדש- "קדשים תהיו בי קדוש אני ה' אלהיכם"⁽⁸⁾ קדושה הינה מסגרת ותוכן חיים למאמין."וצדיק באמונתו יהיה"⁽⁹⁾ אמונה הינה מפגש מתמיד של האדם עם אדון עולם וכריעת ברכך לפניו. "דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש הפצה"⁽¹⁰⁾, "כי לך תכרע כל ברך, תשבע כל לשון"⁽¹¹⁾

טבע והיסטוריה הינם שני התחומים בה מתאפשר לאדם מפגש מתמיד עם אדון עולם. בטבע -"השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע"⁽¹²⁾ בהיסטוריה - "קרא הדרות מראש, אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא"⁽¹³⁾ השבת וחמשת החגים הקבועים בתורה, שהינם מצרף שני התחומים, מאפשרים ליהודי הארת הזמן מתוך הנצח. בחגים מברכים על קדושת עם ישראל והזמן - "מקדש ישראל והזמנים" וברכת הזמן - "שהחינו". פסח וסוכות - המנציחים את האירוע ההיסטורי של יציאת מצרים - הינם גם חג האביב וחג האסיף. שבועות- שהוא חג מתן תורתנו הנצחית, הינו גם חג הקציר. ראש השנה,יום הדין, הינו מענה חיובי לשאלת אברהם אבינו: "השפט כל הארץ לא יעשה משפט"?⁽¹⁴⁾ אך הינו גם יום בריאת העולם - יום התחלת ההיסטוריה. יום כיפור נקבע להנצחת יסוד באמונה-תשובה- כי בו ביום הכריז ה': "סלחתי". ועל התשובה נפסק: "ודבר זה עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה שנאמר: "ראה נתתי לפניך היום את החיים"⁽¹⁵⁾.

3.כזה ראה וקדש

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. (שמות יב. ב.)

"זו מצוה ראשונה שצוה הקב"ה את ישראל על ידי משה רבנו"⁽¹⁶⁾ ובכך "היה צריך להתחיל את התורה, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל"⁽¹⁷⁾. הצו לקביעת עיתוי לראשית החודש בו יחול חג הפסח -ובהמשך לקביעת לוח שנה- קדם למתן תורה. וידרשו דורשי רשומות כי ניתן לראות בכך רמז שקביעת מסגרת חיים קדמה לקבלת התורה,כי הלוח הינו מסגרת החיים של היהודי המאמין. טעות בקביעת הלוח המכונה אזרחי תגרום להרבה בעיות כלכליות וחברתיות, אך לא תהרוס את מבנה החברה ואשיותיה. אך על טעות בלוח היהודי יאמר בדרך הדרש:"כי השתות יהרסון צדיק מה פעל?"⁽¹⁸⁾ כפי שאם הורסים את היסודות אין יותר מבנה, כך אין עם ישראל הצדיק מסוגל לתפקד בלי לוח.טעות בקביעת הלוח משמעה חלול קדושת החגים והבאת כלל ישראל לידי עבירות שענשם כרת - אכילת חמץ בפסח או אכילה ושתייה ביום כיפור.

4. זמן מקודש - מסגרת לחיים יהודיים

"מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש"? (קהלת א. ג.)

תשובות רבות ניתנו לשאלה זו. תשובת האמונה: "את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם".⁽¹⁹⁾ חיי אדם מישראל ממוסגרים בזמן. קיומן של הרבה מצות מותנה בזמן. חיי יהודי ויהודיה מנותבים לפי לוח זמנים קבוע - בכל שעות היום והלילה (הנחת תפילין, ציצית, קריאת שמע, תפילה), בכל שבוע (שבת), בכל עונות השנה (חגים) ובמחזור החיים (טהרת המשפחה, לידה - ברית מילה, מיתה - אבלות). הזמן לא נועד לבילוי, לשחיקה דוגמת בגד שבלה. את הזמן מקדשים כפי שהשם יתברך קידש אותו בבריאת העולם.

כל יושבי תבל פועלים לפי לוח זמנים. אך תהום מפרידה בין תכני איש האמונה לבין תכני איש הטכנו - קרטיה הסתמי. איש האמונה ממוסגר בקדושה ומותחם בטהרה. היעד שלו - "ואני קרבת אלהים לי טוב".⁽²⁰⁾ איש הטכנו - קרטיה הסתמי ממוסגר בחומר ומותחם במיכון. היעד שלו - "והנה ששון ושמה, הרג בקר ושחט צאן אבל בשר ושתות יין. אכול ושתו כי מחר נמות".⁽²¹⁾ האדם הפוסט - מודרני חי בסתירה מתמדת. מחד גיסא הוא חי לפי תפיסת עולם בה בפועל אין ערך לזמן. ערכי העבר הושלכו כנצר נתעב. העתיד לוט בערפל הורוסקופי, נומורולוגי, אשליות מצוצות מאצבעות כף היד ומהולות בהבלי ספלי קפה הפוך. המצפה לאחרית הימים - לעתיד של 'יום שכולו טוב' - נחשב להוזה משיחי בלתי שפוי. נותר רק ההוה, בו חי האדם בפחדים אינסופיים ובצלן של כמויות מידע אדירות שהתיקשורסומת (תיקשורת ופרסומת) פולטת בכל שעות היממה. אך כל בר דעת יודע שמידע זה אינו עומד במבחן 'זמן אמת' (כמקובל בעולם המיחשוב) כי הרי הוא מתישן תוך כדי מסירתו. נתוני הסקר האחרון הינם בראש המסרים. נחלקו 'חכמי' חורצי לשון אם לקרוא לכך 'שקרים מוסכמים' או 'שקר לבן'. תיקו! ומעל הכל - האם האדם אינו שואל את עצמו מה לו ולכל מצבור המידע הזה!? למה - למרות המידע ולמרות שהוא שוכן בבית שהינו מחסן של מכוונות - הוא חש בעמקי נשמתו שהוא חי בעולם של "הבל הבלים, הבל הבל"?⁽²²⁾ ומאיך גיסא כורעים ומשתחויים בני הטכנו - קרטיה לזמן כלאיל מושיע. ההיגד של איש הטכנו-קרטיה: **"זמן הינו כסף"** משמעו סגידה לפסל עתיק יומין - כסף, "עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם".⁽²³⁾ לעומתו היגד - איש האמונה: "לשקד על דלתתי יום יום"⁽²⁴⁾ משמעו הקדשת זמן ללימוד תורה, תורה שאינה מעשי ידי אדם אלא ניתנה מהשמים. הקדשת זמן למעשי צדקה וגמילות חסד לזולת. זמן מוקדש לקיום מצות. על איש הטכנו - קרטיה חלים דברי גדול משוררי ציון רבי יהודה הלוי: **"עבדי הזמן - עבדי עבדים המה, עבד ה' הוא לבדו בן חורין"**.⁽²⁵⁾ נשמת איש האמונה מעוצבת לקליטת משכי זמן נצחיים. איש האמונה משתלב בתוך הנצח, בעוד האדם הפוסט - מודרני מרחף בעכשוויות (עכשוויות ושוא כרוכים ירדו לעולם) רגעית חולפת, כלה ואובדת. בנשמתו של איש האמונה גלום זיק מנשמת יעקב אבינו, הנאבק והחולם והנאבק, וחוזר חלילה במחזוריות אין סופית. הנאבק עם הזמן הקצוב הקצר המוקצב לו בעולם הזה כדי למלאו תוכן אמוני - נצחי. המאמין מטפס על סולם המורכב שלבים שלבים של עליות וירידות כדי להגשים חלום של "לתקן עולם במלכות שדי"⁽¹¹⁾ הנאבק עם מלאך - שרו של עשיו - נציג תרבויות הקמות עלינו לכלותינו ולמרות הכל אנו שורדים. בתורה נסמכה מצות קידוש השם (הנלמדת מן המלה "ונקדשת")⁽²⁶⁾ לפרשת המועדים⁽²⁶⁾ ללמדנו כי שמירת שבת ומועדי ישראל - כפי שנצטוינו ובכל התנאים הקלים והקשים ביותר - הינה מעיקרי סוד הקיום היהודי כמצות קידוש השם. עמנו הינו חריג שבחריגים בין אומות העולם. עמים מתבלים וכלים עם הזמן, אך לא עם ישראל.

"הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב".⁽²⁷⁾

**"וזרה השמש ובא השמש...הולך אל דרום וסובב אל צפון. סבב סובב
הולך הרוח" (קהלת א. ה. - ו.)**

מדידת הזמן משמעה כימות מהות הנסתרת מחושי האדם. ולמרות הקושי, בחברות אנושיות מתורבתות שבכל הזמנים מבוצעת מדידה זו. ככל שבני אדם הכירו והבינו יותר תופעות טבע מחזוריות, הועלו רעיונות לחלוקת הזמן ליחידות מידה בזיקה לתופעות אלו. כך נוצר לוח זמנים, הנקרא **לוח שנה** שהינו **שיטה לחלוקת הזמן** לתקופות קצובות - ימים, שבועות, חדשים ושנים. יש יחידות זמן בזיקה לגרמי שמים ולעונות - יממה, חודש ושנה (פרוט והרחבה להלן) ויש יחידות מידה שרירותיות - שעות, דקות, שניות, מספר השעות ביממה, מספר הדקות בשעה מספר השניות בדקה.

מכשירי המדידה משתנים עם השינויים הטכנולוגיים.

לוח השנה נועד למסגר תכניות לפעילות אנושית בתחומים שונים. מטרות הפעילויות נגזרות מערכים ומיעדים חברתיים. ללוחות של אומות העולם יש מטרות כלכליות, פולחניות ומדעיות. היו עמים שונים שהנהיגו שני סוגי לוחות. אחד המסדיר את הפעילות התעסוקתית - שעיקרה היתה בימים קדומים חקלאות - והשני - פעילות פולחנית, אלילית. מטרת הלוח של עם ישראל הינה תחולת קדושת הזמן על כל הפעילויות בכל תחומי החיים. להשתית את כל מגזרי החיים על בסיס האחדות הכוללת, כאשר היעד הוא - "בכל דרכך דעהו".⁽²⁸⁾

onfd zyecwa oitiwra dxikd zinlerd ziyep`d dxagd
e` rahl dwif `ll-mini dray oa reay bdped xy`k
.zayd zyecwa obernd-miizxag e` miil kl k minxebi

קיימות שלוש שיטות מרכזיות לעריכת לוח שנה:

1. **שמש** - תחולת עונות במחזוריות קבועה. תחילתו במצרים העתיקה - אשר כפי הידוע הונהג שם הלוח הקדום ביותר בעולם - המבוסס על מהלך זרימת הנילוס. קביעה שרירותית של שנה: 12 חדשים של 30 יום בתוספת 5 ימים.
 2. **ירחי** - תנועת הירח סביב כדור הארץ ותנועת כדור הארץ מסביב לשמש.
 3. **צרוף שתי השיטות** - תוך עריכת התאמות ביניהן. הלוח היהודי ערוך לפי שיטה זו.
- "חדשי השנה הם חדשי הלבנה...ונאמר: 'החדש הזה לכם ראש חדשים'"⁽²⁹⁾...הראה לו הקב"ה למשה...דמות לבנה ואמר לו: 'כזה ראה וקדש'. **והשנים** שאנו מחשבים הם שני חמה שנאמר: "שמור את חדש האביב".⁽³⁰⁾

6.6 לוח מועדי ה'

"והיו לאתות ולמועדים ולימים ושנים" (בראשית א. יד.).

כבר במהלך בריאת העולם נרמז כי יש שני סוגים של קדושת זמן: קבוע ועומד - שבת קודש, משתנה - מועדי ישראל, שלגביהם נקבע כי גרמי השמים יהיו בסיס לקביעת תחולתם. "והיו לאתות ולמועדים ולימים ושנים."⁽⁵¹⁾ "ולמועדים- על שם העתיד, שעתידיים ישראל להצטוות על המועדות והם נמנים למולד הלבנה."⁽⁵¹⁾ עם קבלת התורה נצטוינו מפי הגבורה לקבוע מועדי השנה. אף ניתן לחלל שבת לשם קיום הליך קידוש החודש כי נאמר "במועדם"⁽⁵²⁾. "הזהירם שלא יעבור המועד של זמן קריאתן ... שיתקיימו המועדות בזמן."⁽⁵²⁾

הכללים והחשבונות לפיהם נערך הלוח היהודי מכונה 'סוד העיבור'. **סוד-** למרות היות מצות קידוש החודש "**שורש גדול משרשי האמונה**"⁽⁵³⁾ ולמרות שנאמר בתלמוד ש'יודעים אנו בקביעת החודש',⁽⁵⁴⁾ כללי הלוח אינם מפורטים בתלמודים, הבבלי והירושלמי. הכללים היו בגדר סוד במשך למעלה מ- 2,200 שנה - ממתן תורה עד לקראת סיום תקופת הגאונים- כי כביכול השביע הקדוש ברוך הוא את ישראל "שלא יגלו את הסוד ('סוד העיבור' - רש"י) לנכרים."⁽⁵⁵⁾ הסוד נרמז בפרשיות המועדים שבתורה.⁽⁵⁶⁾

העיבור- שני מובנים: **העברה-** העברת תחולת ראש חודש מיום והעברת חג הפסח מחודש לחודש. **כאשה מעוברת** - חודש מעובר: הוספת יום, היינו 30 ימים במקום 29 ימים. **שנה מעוברת:** הוספת חודש (אדר ב). הוד קדומים של מעשה בראשית אופפת את 'סוד העיבור'. הוא נברא עם בריאת העולם ונמסר לאדם הראשון שהעבירו לעם ישראל דרך חנוך, נח, שם ועד אברהם אבינו.⁽⁵⁷⁾ מכאן שתחולת הלוח היהודי במרחב הזמן מבריאת העולם ('שבת בראשית') ועד קץ הימים.

בקביעת הלוח היהודי קיימים שני סוגי זמן: **היסטורי לאומי-** תחילתו בניסן. המטרה- זכר ליציאת מצרים. לפי שיטה זו נמנים החדשים ברוב ספרי המקרא. **מחזור חקלאי-** תחילתו בתשרי. המטרה- עיתוי המועדים בעונות השנה.⁽⁵⁸⁾ אחת המטרות המרכזיות של לוח השנה היהודי הינה **אחדות עם ישראל לעדותו** ולתפוצותו.⁽⁵⁹⁾ לפני כ- 2,900 שנה הופרה אחדות עם ישראל. הממלכה המאוחדת של שבטי ישראל התפלגה וירבעם בן נבט הומלך על עשרת השבטים. ירבעם - שחטא והחטיא את ישראל - הרס את הלוח היהודי כאשר בדה מלבו חג בחודש חשון וגם שבתות וימים טובים.⁽⁴⁰⁾ במהלך תולדות עמנו היו כיתות שסטו מלוח זה ולא קידשו את הזמן כהלכה, דוגמת הצדוקים והבייתוסים, שנעלמו במשך הזמן, והקראים ששללו את אופן קביעת הלוח ופרשו מעם ישראל.

icedid geld zxbqnl uegn zeigl mivexd micedi

.l`xyi mra dl gpe wl g mdl oi`

יתכן שאחדות וליכוד היהודים היושבים כיום בציון - והינם כ 40% מעם ישראל (נכון לשנת תשס"ג) - מבוסס על: מצות ברית מילה - הנשמרת על ידי כל היהודים - "וגדולה מצוה זו משאר מצוות עשה"⁽⁴¹⁾ והלוח היהודי שהוחל במדינת ישראל במירב מגזרי החיים מיד עם תקומת המדינה.⁽⁴²⁾ הלוחות הרבים המופקים במדינה ספוגים בקדושה רבה. בכולם מפרסמים פרשת השבוע, מועדי כניסת ויציאת שבת קודש ומועדי ישראל וזמני הדלקת נרות. כדי לחיות לפי לוח יהודי נאבקו יהודים במסירות נפש עם גויים ויהודים כאחד, עם מעצמות ואף עם גרמי שמים.⁽⁴³⁾ הלוח היהודי מעוגן ברעיונות היסוד שתחילתם - "כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו",⁽⁴⁴⁾ "שהכל ברא לכבודו",⁽⁴⁵⁾ וסופם - "ימלך ה' לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה".⁽⁴⁶⁾

7. הלכות קידוש החודש

"החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (שמות יב. ב.)
"אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדם" (ויקרא כג. ד.)

l ecb yxey... mipye miycg ycwl epevy - ycegd yeciw zevn"
"dpen`d iyxyn"⁽³³⁾
על מי מוטלת המצוה וכיצד מקיימים?

"dyel ya - dpyd xear ,dyel ya - ycegd xear"⁽⁴⁷⁾

לשלושה דיינים מומחים - מחכמי בית הדין שבארץ ישראל-נתונה הסמכות לקביעת יום תחילת כל חודש (קידוש החודש) והוספת חודש שלושה עשר בשנה (עיבור' - קביעת שני חדשי אדר). סמכות זאת היא נרחבת ביותר כי בפרשת המועדים שבספר ויקרא מופיעה שלוש פעמים המלה "אתם" והכונה לבית הדין.

l k zligz mei dfi`a reawle rcile aygl - `ide ,zg` dyr zevn"
oi` ...dpyd xear e ...yceg y`x zriaw ...dpyd iycgn yceg
ux`a oikenqd oic zia e` l`xyi ux`ay oixcdpq `l` eze` oiyer
dfd ycgd"...xn`p j ky - zeyx oixcdpqd mdl epzpy - l`xyi
"miycg y`x mkl"⁽⁴⁸⁾

תמצית הבעיות העיקריות של קידוש החודש:

oic ziaa ,mipy xarle miycg ycwl :`id dxeza ziriaxd...deevnd"
eze` it l r dpyd icren reawle,(l`xyi) ux`a j enq ,dnkga l ecb
oke...(a .ai zeny) "miycg y`x mkl dfd ycgd " :xn`py ,yeciw
- ycegd yeciw zevn ceqiy itl .dpyd xear zevn ef devn l e l kz
dpyd xear zevn ok enke .mcrena dpyd icren l`xyi eyriy ick
"ed ceqid dfn"⁽⁴⁹⁾

את הזמן ממתן תורה ועד לימינו - 3,315 שנים (נכון לשנת תשס"ג) - ניתן לחלק לשני חלקים כמעט שווים לגבי הלוח היהודי, שנערך בשני אופנים. במחצית הזמן הראשונה - עדות בדבר ראיית חרמש הירח בצרוף חישובים. גם "בזמן שעושים על הראיה היו מחשבים",⁽⁵⁰⁾ במחצית הזמן השניה - חישובים בלבד.

על פי הראיה כיצד?

die`x didze d`xiz xeriy efi`a - dpald clen lr dyn dywzp"
d`x dfk:el xn`e,riwxa dpald z`rav`a (d) el d`xde ?ycwzdl
(51)!ycwe

'מולד הלבנה'- הלוח היהודי הוא ירחי. קביעת תחילת החודש - ע"י בית הדין הגדול שבירושלים, ביבנה או במקום אחר בארץ ישראל - מבוססת על עדות בדבר ראית חרמש הירח בימים מסוימים בחודש. כל הכשר והראוי להעיד בכל דבר ודבר כשר לעדות החודש. ⁽⁵²⁾ עדים שראו את חרמש הירח בערב של יום תשעה ועשרים - אור ליום השלושים - מאז שנקבע ראש החודש הקודם, אמורים לבוא ולהעיד בפני בית הדין. ועל פי שני עדים יקום דבר. על בית הדין מוטלת אחריות כבדה לבדוק שני סוגי מהימנות - של העדים ושל טיב העדות. עדות מוטעית או עדות שקר במזיד (והיו תקדימים לכך) אינם שיבוש לוח זמנים גרידא, אלא חיוב כרת בגלל אכילת חמץ בפסח ואכילה ושתיה ביום הכיפורים.

גם לאחר שבית הדין קיבל את העדויות והשתכנע באמיתותן אין חובה להתבסס רק עליהן ולקדש את החודש. בית הדין מסתמך גם על חישובים מתמטיים המבוססים על ידע אסטרונומי. קבלת העדות מותנית בהיותה תואמת את החישובים. ⁽⁵²⁾ לא רק מציאות ממשית מאומתת היא הקובעת אלא בעיקר הכרעת בית הדין.

- "mz`", oicifn el it` - "mz`", oibbey el it` - "mz`"
(53).oirhen el it`

"אתם" - הדיינים קובעים את עיתוי המועדים בניגוד לשבת קודש שנקבעה לנצח ע"י הבורא. רטט אוחז במעמד טקס קדוש החודש על פי הראיה:

!ycewn :eixg` oiper mrd lke !ycewn :xne` oic zia y`x"
(54) !ycewn

על פי חישובים כיצד?

קבלה היא ביד חכמים, מאז משה רבנו, שבהעדר עדי ראית הירח אין 'מקדשין' את החודש אלא 'קובעים' את החודש לפי חישובים. מקובלים אנו שחישובים כאלו נערכו ע"י חכמי ישראל משבט יששכר בימי הנביאים, תועדו ואבדו. מתקופה מסוימת החישובים מבוססים על פי ידע מדעי.⁽⁵⁵⁾

קביעת הלוח היהודי לפי חישובים בלבד היה תהליך שנמשך שנים רבות. תחילתו ע"י הלל השני, בשנת 359 (לספירת העמים) וסיומו בשנת 922, במחלוקת בין רבי סעדיה גאון (ראש ישיבת סורא שבבבל) לבין רבי בן מאיר (ראש הישיבה בארץ ישראל). במחלוקת זו ניצחה שיטת רס"ג ואז פורסם ברבים 'סוד העיבור' וכללי הלוח הפכו לנחלת הכלל. הכללים מפורטים בספרי היסוד של ההלכה.⁽⁵⁶⁾

לעריכת לוח שנה תקין חייבים להביא בחשבון, נוסף למידע על הירח, גם את עונות השנה ואלו הינם בזיקה לשמש. אמנם לכל חמשת החגים שבתורה יש תאריך קבוע בחודש, אך הם קשורים גם לעונות השנה. פסח חייב לחול באביב, ככתוב: "שמור את חודש האביב ועשית פסח"⁽⁵⁷⁾. חג השבועות - "בכורי קציר חטים"⁽⁵⁸⁾, היינו בזמן הקציר. סוכות בסתיו - "וחג האסיף תקופת השנה"⁽⁵⁸⁾. לכן נערכת התאמה בין הלוח הירחי לבין הלוח השמשי, היינו בין שלושה מחזורי זמן - יום, חודש ושנה. המחזורים נקבעים לפי שני גרמי שמים, הירח - חודש, והשמש - יום ועונות השנה. נדרש: מספר שלם של ימים בחודש, מספר שלם של חדשים בשנה. אך בפועל: מספר הימים בחודש ומספר החדשים בשנה אינו שלם. בחודש - קצת יותר מ- 29.53 ימים. בשנה - קצת פחות מ- 365.25 ימים. הפתרון - התאמות מחושבות בין המחזורים.

על החישובים נאמר: "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"⁽⁵⁹⁾ - "זה חשבון תקופות ומזלות".⁽⁵⁹⁾ פרוט והרחבה של החישובים, ראה להלן - יסודות חישוב הלוח.

נפסק

l r oiraew oixcdpq yiy onfay - `ed ipiqn dynl dkl d df xace
it l r oiraew oixcdpq my oi`y onfae (gxid ly) di`xd it
"di`xl oiwwfp oi`e meid ea oiaygn ep`y dfd oeyagd"⁽⁶⁰⁾

8. יום טוב שני של גלויות

והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ... ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לבף רגלך ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבוז נפש.
(דברים כח. סד-סה.)

לאחר שראש בית הדין הכריז שהחודש מקודש, שודר המסר ליהודים שברחבי ארץ ישראל ולפזורה שבמזרח הקדום דאז (בעיקר בבבל). השידור בוצע באמצעים הטכניים המשוכללים שעמדו אז לרשות בית הדין. תאור מדויק מצוי במשנה.⁽⁶¹⁾ אך היו תקדימים של הפרעות לשידור המסר ואף שידורי שקר במזיד-ע"י כתות שסטו מיהדות ההלכה - ולכן נשלחו שליחים מהימנים לגולה, וגם אז נוצרו בעיות. המכשולים בשידור המסר ובקליטתו גרמו לכך שיהודי הגולה לא ידעו בדיוק את יום תחולת החג. לכן תקנו חכמים לבני הגולה עוד יום חג - בשלושת הרגלים בלבד - נוסף למה שנצטוינו בתורה. בתחילת ובסוף פסח וסוכות וכן בשבועות - יחגגו יומיים במקום יום אחד. לכן: פסח יארך שמונה ימים במקום שבעה ימים, סוכות - תשעה ימים במקום שמונה ימים ושבועות - יומיים במקום יום אחד. הנימוק - "ספיקא דיומא" - ספק לגבי יום קידוש החודש ולכן ספק לגבי תחולת החג.

אמנם מאז קידוש החודש רק לפי חישובים, מן הדין היה שכל יהודי העולם יחגגו יום אחד בלבד כי הרי החישוב ידוע מראש, אבל בגולה ממשיכים לחגוג יומיים. שתי סיבות לאי ביטול היום הנוסף: א. "תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם".⁽⁶²⁾ ב. השלטון הזר עלול לאסור לימוד תורה - כפי שקרה הרבה במשך הדורות - ולכן ישתכח סוד העיבור, ישתבש הלוח וכתוצאה אף יאכלו חמץ בפסח.⁽⁶³⁾

ראש השנה לא הוארך כמו שלושת הרגלים, כי גם בארץ ישראל חוגגים יומיים במקום יום אחד, כפי שנצטוינו בתורה. שני הימים נחשבו כיום אחד וכונו 'יומא אריכתא' (יום ארוך). הסיבה - ביום השלושים באלול ציפו חכמי בית הדין לעדים שיעידו על ראית הלבנה בחידושה, ואף אם לא באו נהגו ביום זה קדושת החג וגם למחרתו.⁽⁶⁴⁾ היום השני נקבע לפי תקנת חכמים. את יום הכיפורים אי אפשר לחגוג יומיים כי אדם רגיל לא יעמוד בנטל הצום, ואין גוזרים גזירה על הציבור אם אין הציבור יכול לעמוד בה.⁽⁶⁵⁾

9. ברכת הלבנה

ויעש אלהים את שני המארת הגדלים את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים. (בראשית א.טז.)
הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור. (תהילים קמח. ג.)

"ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר במאמרו ברא שחקים, וברוח פיו כל צבאם. חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם. ששים ושמיים לעשות רצון קונם. פועלי אמת שפעולתן אמת. וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן. שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו. ברוך אתה ה' מחדש חדשים".⁽⁶⁶⁾

"כל המברך על החודש בזמנו - כאילו מקבל פני שכינה"⁽⁶⁶⁾
אחת לחודש - במוצאי שבת קודש שבין שבעה ימים מזמן ה'מולד' (הסבר המושג ראה להלן על יסודות חישוב הלוח) ועד חמישה עשר לחודש- מברכים את 'ברכת הלבנה'. עומד היהודי המאמין מתבונן בירח ובלב טהור מברך את ברכת הלבנה.

מבט על הטבע - מסרים בזיקה לגרמי השמים המאמין

השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע.⁽⁶⁷⁾
"והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? (את הקב"ה), בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לאלהים לאל חי".⁽⁶⁸⁾

עובד האלילים

וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש או לירח או לכל צבא השמים אשר לא צויתו.⁽⁶⁹⁾

"אמרו: הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמיים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא".

"ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה ואמר להם: עבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו".⁽⁷⁰⁾

מטרת ברכת הלבנה - עקירת אמונת עובדי אלילים בירח

בכל חג יש להקריב שעיר לחטאת, אך רק בשעיר חטאת של ראש חודש נאמר "לחטאת לה'".⁽⁷¹⁾

"וכיון שהיה חשש שמי שהוא ידמה בשעיר ראש חודש שהוא קרבן לירח כמו שהיו עושים במצרים שמקריבים לירח בראשי החדשים, באר בו שזה לצווי ה' לא לירח... העמים היו מקריבים בהם לירח כמו שהיו מקריבים לשמש בעת עלותו".⁽⁷²⁾

"ברוך יוצרך, ברוך עושך, ברוך קונך, ברוך בוראך"-

בדומיה של תהילה מכריז המאמין בקב"ה, כשהוא משדרג אמונה בתמידות ביוצר כל בהביטו בפלאי הטבע.

"כי אראה שמין מעשי אצבעתיך ירח וכוכבים אשר כוננתה".⁽⁷³⁾

"כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך"

היהודי המאמין, כמו המדען הכנה, מודע להיותו מוגבל מאד ביכולתו להבין את הטבע, והוא יודע שאינו מסוגל להשיב על שאלות הבורא:

איפה היית ביסודי ארץ הגד אם ידעת בינה?

מי שם ממדיה כי תדע או מי נטה עליה קו?

על מה אדניה הטבעו או מי ירה אבן פנתה?

ברך יהוה כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים?

התבוננת עד רחבי ארץ הגד אם ידעת כלה?⁽⁷⁴⁾

ולכן

משה רבינו- מחבר ספר איוב⁽⁷⁵⁾ - מכריז:

הן קלתי מה אשיבך ידי שמת לי למו פי!⁽⁷⁶⁾

בן העידן הנוכחי

'הצלחנו לכבוש את החלל!' 'אנחנו מתקדמים!' 'התקדמות מדעית'

התקדמות טכנולוגית' מכריז בגאותו מרקיעת השחקים בן עידננו, אדם סתמי המקושר לתקשורת חסרת קשר גם לקב"ה וגם לבני אנוש. אדם החי באשליות והזיות שוא ולכן סבור שכל סתום גלוי לפניו. כשהטכנולוג-המדען רוקד מול הירח, או מול כל גרמי השמים גם יחדיו, כשהוא נעזר ומנותב בנוסחאות מתימטיות ובשיא המיחשוב אין הוא מסוגל אלא להבין משהו מזערי מנפלאות הטבע אך לא לתפוס ולהבין את הטבע כשלעצמו.

"הבאת עד נבכי ים ובחקר תהום התהלכת?

התבוננת עד רחבי ארץ הגד אם ידעת כלה?"⁽⁷⁷⁾

האדם הפוסט - מודרני מוחה כפיים לעצמו בגאווה, בהתנשאות, ביוהרה ובשחצנות. את החלל "כבש"?! בינתיים- מידי פעם מסובבות חלליות מסביב לכדור הארץ וכן הונחתו כמה חלליות על הירח במחיר ביזבוז משאבים עצומים, והתוצאה - רעש תקשורתי אדיר. זה הכל!! מה בדבר התקדמות האדם הטכנו- קרטי?! גרמי השמים לא שינו את תיפקודם, האם שינה האדם את תיפקודו לטובה?! יחד עם התקדמות מדעית וטכנית גם יחדיו האם לא נשאר דורך במקום? לנשמתו לא הגיע. על יצריו לא התגבר. דכאון, עצבנות, עצב, ופחדים לא כבש. האם תסתיים מחיאת הכפיים העצמית ב- "לפני שבר גאון ולפני כשלון גובה רוח"?!⁽⁷⁸⁾

לעומתו עומד היהודי המאמין, בברכת הלבנה, ובענוה מבקש:

"לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי".⁽⁷⁹⁾

זמן העתיד - שינוי הטבע

העתיד - "סתמים וחתמים הדברים עד עת קץ" (דניאל יב. ט).

זמנים להם מצפה ומיחל יהודי מאמין:

עיני גבהות אדם שפל ושה רום אנשים ונשגב ה' לברו ביום ההוא (ישעיה ב. יא)

ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו (ישעיה ב. כ).

ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו (ישעיה כה. ט).

והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים. והלכו עמים רבים ואמרו לבו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וירנו מדרביו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם. ושפט ביץ הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו הרבותם לאתים והניתותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה (ישעיהו ב. ב-ד, מיכה ד. א-ג.)

והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם זקניכם חלמות יהלמון בחוריכם הזינות יראו... ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותימרות עשן (ייאל ג. א-ד.)

והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור (זכריה יז-יז. ז.)

מלכותך מלכות כל עלמים וממשלתך בכל דור ודר (תהלים קמה. יג.)

ימלך ה' לעלם אלהיך ציון לדר ודר הללויה (תהלים קמו. י.)

והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (זכריה יד. ט.)

קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (תהלים כז.יד.)

וצדיק באמונתו יהיה (חבקוק ב. ד.)

מקורות והערות

1. קהלת ג. יא. אבן עזרא - בבאורו לפסוק מצביע על זמן בזיקה לנצח.
2. מסכתות: ברכות ב.ב. שבת לד. ב.
3. רמב"ם, מורה נבוכים: 3.1 חלק א' פרק ע"ג. 3.2 חלק ב' הקדמה טו. 4. שמואל א ב.ב. ישעיה ו. ג.
5. מסכת סנהדרין יב. יג.ב. 6. תהילים כד.א. 7. בראשית א. לא. ב.ג. 8. ויקרא יט.ב. 9. חבקוק ב.ד.
10. דברי הימים א כח.ט. 11. תפילת 'עלינו לשבח', מלכויות בתפילת עמידה של מוסף ראש השנה.
12. תהילים יט.ב. 13. ישעיה מא.ד. 14. בראשית יח. כה.
15. רמב"ם, 'יד החזקה', הלכות תשובה פרק ה הלכה ג. 16. רמב"ן על שמות יב.ב.
17. רש"י על בראשית א.א. 18. תהילים יא.ג. 19. קהלת יב. יג. ראה רש"י על הפסוק.
20. תהילים עג. כח. 21. ישעיה כב. יג. 22. קהלת א.ב. 23. תהילים קטו.ד. 24. משלי ח.לד.
25. רבי יהודה הלוי בשיר 'עבדי הזמן'.
26. ויקרא כב. לב. רש"י, רמב"ם - יד החזקה, ספר המדע, הלכות יסודי התורה, פרק ה. הלכה א. ופרק המועדים - ויקרא כג. 27. במדבר כג. ט. 28. משלי ג.ו. 29. שמות יב.ב.
30. דברים טז. א, רמב"ם - יד החזקה, ספר זמנים, הלכות קידוש החודש פרק א.
31. בראשית א. יד. ראה רש"י על הפסוק.
32. ויקרא כג. ד. רש"י במסכת ראש השנהכא. ב. בקטע "במועד". עיין באותה מסכת פרק א. משנה ט.
33. רמב"ם, ספר המצות, מצוה קנ"ג. 34. מסכת ביצה ד. ב. 35. מסכת כתובות קיא. א.
36. מועדי ה', ויקרא כג. ד. רש"י על הפסוק. "שמור את חדש האביב", דברים טז. א, ראה פרושים על הפסוק: רש"י, יונתן בן עוזיאל והמדרש הגדול של התימנים של רבי דוד העדני.
37. פרקי דרבי אליעזר פרק ח. עיין גם פסיקתא דרב כהנא פרשה ה. הגורס כי הסוד נמסר לעם ישראל ביציאת מצרים. 38. שמות כג. טז., דברים יא. ב. 39. מסכת ראש השנה כה. א-ב.
40. מלכים א. פרקים יא, יב. ירושלמי מסכת עבודה זרה פרק א. הלכה א.
41. שלחן ערוך, יורה דעה סימן ר"ס.
42. פקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח - 1948, סעיף 18 וא "שבת ומועדי ישראל... הם ימי המנוחה הקבועים במדינת ישראל". 43. ראש השנה כה. א. וראה רש"י בקטע 'זיל לעין טב'.
44. סיום מסכת אבות. 45. ברכה ראשונה 'משבע ברכות' הנאמרות בחתונה. 46. תהלים קמו. י.
47. מסכת סנהדרין פרק א. משנה ב. 48. שמות יב. ב. רמב"ם, הלכות קדוש החודש, הכותרת ופרק ה. א - ב.
49. ספר החינוך מצוה ד'. 50. רמב"ם, הלכות קידוש החודש ו. א. 51. שמות יב. ב. עיין ברש"י.
52. רמב"ם, הלכות קידוש החודש פרק ב. א. ב.ז.
53. ויקרא כב. לא, כג. ב. ד. מסכת ראש השנה כה. א. במסכת ראש השנה פרקים א' ו-ב' נדון בהרחבה נושא העדויות. 54. מסכת ראש השנה פרק ב. הלכה ז.
55. רמב"ם, הלכות קידוש החודש פרק כד. פרק יח. ח.
56. 'יד החזקה' של הרמב"ם, 'טור' של רבי יעקב בן אשר ו- 'ספר מצות גדול', 'סמ"ג', של רבי משה מקוצי.
57. דברים טז.א. 58. שמות לד. כב. 59. דברים ד. ו. ומסכת שבת עה. א.
60. רמב"ם, הלכות קידוש החודש פרק ה. ב. 61. מסכת ראש השנה ב. ב - ד.
62. רמב"ם, הלכות קידוש החודש פרק ה. ה.
63. מסכת ביצה ד. ב. רש"י בקטע "דגזרי המלכות".
64. מסכת ראש השנה פרק ד. משנה ד. מסכת ביצה ד. ב. ה. א. רש"י בקטע "עד המנחה".
65. מסכתות: בבא בתרא ס.ב. עבודה זרה לו.א. הוריות ג.ב. 66. סנהדרין מב.א. 67. תהילים יט.ב.
68. תהילים מב.ג. רמב"ם, הלכות יסודי התורה פרק ב. ב. 69. דברים יז. ג.
70. רמב"ם, הלכות עבודת כוכבים פרק א. א.ב. 71. במדבר כח. טו.
72. רמב"ם מור הנבוכים חלק ג. פרק קמו. 73. תהילים ח.ד. 74. איוב לח. ד-ז. יח.
75. בבא בתרא טו.א. 76. איוב מ.ד. 77. איוב לח. טז. יח. 78. משלי טז. יח. 79. תהילים נא. יב.

יסודות חישובי הלוח היהודי: טבעי - הלכתי

הגדרות - מרווחי זמן מחזוריים:

יום

ראיית אור השמש (הנמצאת מעל האופק) - למשקיף הנמצא על פני כדור הארץ - מהזריחה עד לשקיעה. במינוח המקובל - יממה, יחידת זמן של סיבוב הארץ על צירו. יחידה זו מחולקת ל- 24 חלקים וכל חלק נקרא 'שעה' בפי הבריות, וכך בנוי השעון. במקרא נכלל במושג יום גם הלילה.⁽¹⁾

חודש

הזמן בו מסובב הירח את כדור הארץ - כשלושים יום. הלוח היהודי מעוגן בעיקרו בידיעות האסטרונומיות שיש לאדם על מהלך הירח. כידוע אין לירח אור משלו. הוא מקרין אור המגיע אליו מן השמש. במהלך הסיבוב - יש ימים בהם אור הירח הולך ומוסיף, כי נראה לנו חלק מהירח הפונה אל השמש, חלק זה הולך ורב. ויש ימים בהם המצב הפוך - אור פוחת והולך כי החלק הפונה אל השמש מתמעט. בסוף הימים של התמעטות האור אין רואים את הירח בכלל כי הוא נמצא בקו ישר בין כדור הארץ לבין השמש. כשהירח מתחיל שוב את סיבובו, נראה מקצת מן הירח בצורת קו אור דק כעין חרמש. ארוע זה נקרא 'מולד', כאילו הירח 'נולד' מחדש. תופעה זו בלתי נראית לעין אדם בעת האירוע, אלא כעבור לפחות 24 שעות.⁽²⁾

משך הזמן בין חידוש לחידוש מכונה 'חודש', לציון תופעת ההתחדשות של ראית הירח בכדור הארץ. משך הזמן בין מולד למולד, אינו אחיד עקב השפעת גרמי שמים על הירח. אך בהלכה מקובל ממוצע של ארבעה שבועות בתוספת יום, (סה"כ 29 יום), 12 שעות ו- 793 חלקים ("חלק" הינו 1 חלקי 1,080). שעה מחולקת ל- 1080 חלקים, כי מספר זה מתחלק ל: 2,3,4,5,6,8,9,10. כל 'חלק' הוא 3.33 שניות. דקה כוללת 18 'חלקים'. 793 חלקים הם 44 דקות ו- 3.33 שניות. מכאן שהחודש הממוצע הינו בן 29.53 יום וסימנו - 'אי"ב תשצ"ג'. (א- חודש אחד, "ב- 12 שעות, תשצ"ג - 793 חלקים). יצוין כי בחישובי הלוח היהודי המונח 'שעה' משמעו חלק אחד מתוך 24 של אורך היממה, כבשעון המקובל כיום. בעוד ששעה בהלכה הינה חלק אחד מתוך 12 של אורך היום, והרי אורך היום משתנה לפי עונות השנה. השעה שבהלכה מכונה 'שעה זמנית'.⁽³⁾

שנה

הזמן בו מסובב כדור הארץ את השמש. שנה ממוצעת כוללת 365 ימים וכ- 6 שעות, או במדויק: 5 שעות, 55 דקות ו- 997.63 חלקים שהם 25.5 שניות. נתון זה נקבע על בסיס משך חודש שהינו 29 ימים, 12 שעות ו- 793 חלקים. אך שנת ירח כוללת קצת יותר מ- 354 ימים ושנת שמש קצת יותר מ- 365 ימים. כדי לגשר על הפער של כ- 11 ימים נקבעו שני סוגי שנה - 'פשוטה' הכוללת 12 חודשים ו- 'מעוברת' הכוללת 13 חודשים (תוספת אדר, המכונה אדר ב). במחזור של 19 שנה נקבעו 12 שנים 'פשוטות' ו- 7 שנים 'מעוברות'. מספר החדשים בשנה אינו נזכר בתנ"ך. חישוב השנה הממוצעת: מכפלת משך החודש ב- 235 (מספר חדשי הלבנה ב- 19 שנות מחזור) חלקי 19. הנוסחה - 'כ"ט, י"ב, תשצ"ג'. ההבדל באורך השנה הממוצעת בין הלוח היהודי לכללי - מזערי.

כללים לציון ולקביעת החודש

שמות החדשים

במקרא נזכרים רק שמות שלושה חדשים: זיו- החודש השני (אייר), האייתנים - החודש השביעי (תשרי), בול - החודש השמיני (חשון).⁽⁴⁾ שמות החדשים המקובלים כיום מקורם בשפה הבבלית והוחדרו לשפה העברית עם שיבת ציון בתחילת בית שני. "שמות חדשים עלו בידם מבבל."⁽⁵⁾ שמונה מהם נזכרים בתנ"ך.

החודש	ספר	פרק	פסוק
ניסן	אסתר	ג	ז
	נחמיה	ב	א
סיון	אסתר	ח	ט
תמוז	יחזקאל	ח	יד *
אלול	נחמיה	ו	טו
כסלו	נחמיה	א	א
טבת	אסתר	ב	ז
שבט	זכריה	א	ז
אדר	אסתר	ג	יג

*עיין פרוש הרד"ק על הפסוק.

ימים בהם יחול ראש חודש

ימים	חודש
א' ג' ה' שבת	ניסן
ב' ד' ה' שבת	אייר
א' ב' ד' ו'	סיון
א' ג' ה' שבת	תמוז
ב' ד' ה'	אב
א' ב' ד' ו'	אלול
ב' ג' ה' שבת	תשרי
ב' ד' ו'	חשון
א' ב' ג' ד'	כסליו
ב' ג' ד' ה' ו' שבת	טבת/ שבט
ב' ד' ו' שבת	אדר

משך החודש

תשרי לעולם מלא (30 יום) וטבת לעולם חסר (29). מטבת ואילך אחד מלא ואחד חסר על הסדר. שבט - מלא, אדר - חסר, ניסן - מלא, אייר - חסר, סיון - מלא, תמוז - חסר, אב - מלא, אלול - חסר. חשון וכסלו - פעמים שניהם מלאים - ואז השנה מכונה 'שלימה' - ופעמים שניהם חסרים ואז השנה מכונה 'חסרה'. פעמים חשון חסר וכסלו מלא. בשנה מעוברת: אדר הראשון - מלא, והשני - חסר.

כללים לקביעת המועדים

קביעת המועדים בזיקה לחג הפסח

המשמעות	כלל
ביום הראשון של פסח יחול תשעה באב	א"ת
ביום השני של פסח יחול שבועות	ב"ש
ביום השלישי של פסח יחול ראש השנה	ג"ר
ביום הרביעי של פסח יחול קריאת התורה (שמחת תורה)	ד"ק
ביום החמישי של פסח יחול צום יום כיפור	ה"ץ
ביום הששי של פסח יחול פורים	ו"פ

ימים בהם לא יחולו מועדים

המשמעות	כלל
היום הראשון של ראש השנה לא יחול בימים : א' ד' ו'	לא אד"ו ראש
יום כיפור לא יחול בימים : ג' א' ו'	לא גא"ו צום
היום הראשון של פסח לא יחול בימים : ב' ד' ו'	לא בד"ו פסח
שבועות והושענא רבא לא יחולו בימים : ג' ה' ושבת	לא גה"ז עצרת והושענא רבא
היום הראשון של חנוכה לא יחול ביום ג'	לא ג חנוכה
תענית אסתר לא יחול בימים : א' ג' ו'	לא אג"ו צום אסתר
פורים לא יחול בימים : שבת ב' ד'	לא זב"ד פורים
צומות שבעה עשר בתמוז ותשעה באב לא יחולו בימים : ב' ד' ו'	לא בד"ו צום תמוז ואב

דחיית המועדים ועיבור השנה

בתקופה שקדוש החודש ועיבור השנה היה בסמכותו הבלעדית של בית הדין שבארץ ישראל - נקבעו כללים לדחיית מועד תחולת החגים ולעיבור השנה.

כללים לדחיית ראש השנה ומועדי תשרי

ראש השנה חל ביום של ארוע מולד תשרי. אך תיתכן דחיית החג, וכתוצאה דחיית יום כיפור וחג הסוכות, עקב 4 סיבות:

1. לא אד"ו ראש

אם המולד יחול בימים א' ד' ו' ידחה החג למחרת.

2. מולד זקן בל תדרוש

אם המולד יחול אחרי השעה הזמנית 18 (12בצהריים, לפי שעוננו) ידחה החג ביום או יומיים. אם יחול ביום ב' - החג ידחה ביום, אם יחול בימים : ג' ה' שבת - החג ידחה ביומיים.

3. גטר"ד גרוש (ג) - יום ג. ט - תשע שעות. ר"ד - 204 חלקים).

אם בשנה 'פשוטה' (המושג -ראה להלן), יחול מולד תשרי ב- 'גטר"ד' ידחה החג ביומיים.

4. בט"ו תקפ"ט עקור מלשרוש (ב) - יום ב. ט"ו 15 שעות, תקפ"ט - 589 חלקים)

אם בשנה 'פשוטה', שאחרי שנה מעוברת, יחול מולד תשרי ביום ב. אחרי השעה הזמנית 15 ו- 589 חלקים (ט"ו שעות, תקפ"ט חלקים. חלק - 3.33 שניות) - ידחה החג למחרת.⁽⁶⁾

כללים לדחיית פסח - 'עיבור' השנה

הלוח היהודי הוא צרוף שתי השיטות של עריכת לוח שנה- ירחי ושמש - תוך עריכת התאמות ביניהן כמוסבר לעיל.

3 סיבות עיקריות לעיבור השנה:

1.אביב - "שמור את חודש האביב ועשית פסח" -⁽⁷⁾ ולכן פסח חייב לחול באביב. "אם ראו בית דין שעדיין לא הגיע האביב... ולא צמחו פירות האילן שדרך לצמוח בזמן הפסח" -⁽⁸⁾ וכן אם נראה שהשעורים לא יבשילו בניסן ולכן אי אפשר יהיה להקריב את העומר - הבא מן השעורים - בט"ז בניסן, כנדרש.

2.פירות האילן - אם בחודש אדר ניתן להבחין שבישולם של פירות האילן יתאחר יותר מחג השבועות (העיתוי לבישולם בארץ ישראל) שהינו זמן הבאת הביכורים.

3.התקופה - "מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם".⁽⁹⁾ חדשי השנה מחולקים

לארבע קבוצות, המכונות תקופות : **תשרי- סתיו** (תשרי, חשוון, כסלו). **טבת- חורף**

(טבת, שבט, אדר). **ניסן - אביב** (ניסן, אייר, סיון). **תמוז - קיץ** (תמוז, אב, אלול).⁽¹⁰⁾

בסתיו ובאביב - שויון במספר השעות ביום ובלילה. בחורף ובקיץ- היום הקצר ביותר והארוך ביותר, בהתאמה. תחולת התקופות ממוינות לפי שנת השמש ואילו הלוח היהודי נקבע לפי הירח, ולכן משתנה התאריך, בלוח היהודי, של תחילת התקופה.

אם סביר להניח שמאפייני תקופת טבת ימשכו לתוך תקופת ניסן - עד אחרי ט"ז בניסן- ותקופת תמוז תמשך לתוך תקופת תשרי - עד חג הסוכות - השנה תעובר.

סיבה ראשונה היא עילה מספקת לעיבור, ללא התחשבות בסיבות האחרות. לגבי כל אחת מהסיבות האחרות - יש צורך בסיבה נוספת, היינו לפחות שתי סיבות לעיבור.

סיבות נוספות לעיבור השנה

לאפשר עליה רגל לירושלים כתיקנה והקרבת קרבן פסח כהלכתו.

תקלות בגלל גשמים ושטפונות - **גשרים שנהרסו, דרכים ששובשו ותנורי פסחים שנהרסו.**

גלויות ישראל יצאו לדרך וטרם הגיעו לירושלים.¹¹

, ongx j l n , epizea` iwl` e epiwl` 'd j iptl n oevx idi
... miaxd j ingxa j ycwn l re epil r mgxze aeyzy
... dxdn epil r j zekl n ceak dl b epiwl` epkl n epia`
zia mil yexil e dpixa j xir oeivl epiwl` 'd ep` iade
.ml er zgnya j ycwn

מקורות והערות- יסודות חישובי הלוח היהודי

1. בראשית א. ה.
2. מסכתות: ראש השנה כ. א. מנחות כט. א. רש"י בקטע 'ראש חודש'.
3. מסכת ראש השנה כה. א. רמב"ם, הלכות קידוש החודש פרק ח. א. 'טור' אורח חיים סימן תכ"ז .
4. מלכים א. :ו. א. לז. , ח.ב. , ו.לח.
5. ירושלמי , מסכת ראש השנה פרק א הלכה ב.
6. רמב"ם, הלכות קדוש החודש פרק ז.
7. דברים טז. א. 8. רמב"ם, הלכות קידוש החודש ד. ג. 9. תהילים יט. ז. 10. עירובין נו. א.
11. כל הכללים עיין: סנהדרין יא. ב. - יג. ב. , רמב"ם - הלכות קידוש החודש פרק ד. טור סימן תכ"ז